

Hur kan landskapsarkitekten använda strategisk framsyn för att möta framtidens behov?

- Användning av strategisk framsyn och scenarioplanering inom landskapsarkitektur

The use of strategic foresight and scenario planning in landscape architecture

Nina Littmann

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakultet för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala
Uppsala 2021

Hur kan landskapsarkitekten använda strategisk framsyn för att möta framtidens behov? - Användning av strategisk framsyn och scenarioplanering inom landskapsarkitektur

The use of strategic foresight and scenario planning in landscape architecture

Nina Littmann

Handledare: Neva Leposa, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land
Examinator: Josefin Wangel, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod: EX0861
Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land

Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2021
Omslagsbild: Nina Littmann
Upphovsrätt: Alla bilder i arbetet används med erforderliga tillstånd
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Strategic foresight, scenario planning, retail apocalypse, landscape architecture, future studies, strategisk framsyn, scenarioplanering, butiksdöd, landskapsarkitektur, framtidsstudier

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Avdelningen för landskapsarkitektur

Publicering och arkivering

☒ JA, jag ger härmed min tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag ger inte min tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sammanfattning

Trenderna i samhället i Sverige i dag med digitalisering och näthandel indikerar att det kan komma att ske en ändring i hur vi kommer att använda stadskärnan i framtiden. Ungefär var tionde butik, motsvarande ungefär 5000 butiker, har försvunnit inom detaljhandeln de senaste sex åren. Trenderna pekar mot att vi i framtiden kommer att behöva hitta nya användningsområden för stadskärnan. En central del av landskapsarkitektens arbete är att undersöka vilka behov människorna har, och utarbeta möjliga lösningar. Eftersom en gestaltningsidé förhoppningsvis ska användas i många år framöver, är framtidsscenarier en naturlig del av denna process. För att inte dessa framtidsförutsägelser enbart ska vara baserade på arkitektens fantasi behövs det verktyg för att arbeta med framtidsfrågor. Ett av dessa verktygen är strategisk framsyn. Strategisk framsyn är ett systematiskt och strukturerat sätt att identifiera och analysera trender och problem i samhället, för att därefter utforska möjliga framtidsscenarier och utveckla potentiella lösningar.

Genom en sjustegsprocess framtagen ur riktlinjer för strategisk framsyn och scenarioplanering har jag i detta arbetet undersökt hur strategisk framsyn kan användas inom landskapsarkitektur. Genom sjustegsprocessen har tre konceptuella gestaltningsidéer för en gata i centrala Uppsala tagits fram. Förslagen syftar på att svara på arbetets frågeställning som är att undersöka vad stadskärnan i Uppsala kan användas till 30 år fram i tiden. Gestaltningsidéerna utgår från ett framtidsscenario baserat på butiksdöd, som leder till ett behov för en ändrad användning av stadsrummen.

Nyckelord: framtidsstudier, strategisk framsyn, scenarioplanering, butiksdöd, landskapsarkitektur

Abstract

The trends of digitalisation and ecommerce in Swedish society today, indicate that there might be a change in how we will use the city centers in the future. About one in 10 retail stores, equivalent to about 5,000 stores, have disappeared over the past six years. Trends indicate that we will need to find new uses for the city centers in the future. A central part of the landscape architect's work is to investigate people's needs and to develop possible solutions. Since a design proposal hopefully will be used for many years to come, predicting the future is an important part of this process. For these predictions not to be based solely on the landscape architect's imagination, we need tools to work on future issues. One of these tools is strategic foresight. Strategic foresight is a systematic and structured way to identify and analyze trends and problems in society, and then explore possible future scenarios and develop potential solutions.

Through a seven-step process developed from strategic foresight and scenario planning guidelines, I have investigated how strategic foresight can be used in landscape architecture. By using this seven-step process, I have developed three conceptual design proposals for a street in central Uppsala. The proposals aim to answer the question of the work. The design proposal is based on a future scenario of retail apocalypse, and with this a need for a change in the use of urban spaces.

Keywords: Future studies, strategic foresight, scenario planning, retail apocalypse, landscape architecture

Innehållsförteckning

Figurförteckning	8
1. Bakgrund - framtidsstudier	9
1.1. Syfte	10
1.2. Frågeställning	10
2. Strategisk framsyn	11
2.1. Scenarioplanering	11
3. Metod	12
3.1. Sjustegsprocessen	12
3.1.1. Välja fokusområde	12
3.1.2. Identifiera trender och relevanta faktorer	13
3.1.3. Ovissheter – vad vet vi inte?	13
3.1.4. Producera scenarier.....	13
3.1.5. Identifiera potentiella problem	14
3.1.6. Identifiera potentiella lösningar.....	14
3.1.7. Tillämpa scenarier.....	14
3.2. Avgränsning	15
4. Hur kan strategisk framsyn användas inom landskapsarkitektur?.....	16
4.1. Scenarioplaneringsprocessens sju steg	16
4.1.1. Välja fokusområde	17
4.1.2. Identifiera trender och relevanta faktorer	18
4.1.3. Ovissheter – vad vet vi inte?	19
4.1.4. Producera scenarier.....	19
4.1.5. Identifiera potentiella problemområden.....	20
4.1.6. Identifiera potentiella lösningar.....	21
4.1.7. Tillämpa scenarier.....	23
4.1.8. Avslutande ord kring sjustegsprocessen.....	29
5. Diskussion – Är strategisk framsyn ett bra verktyg för landskapsarkitektur? 30	
6. Slutsatser.....	33
Referenser.....	34

Figurförteckning

Figur 1. Karta över centrala Uppsala med Påvel Snickares gränd markerad. Kartan visar gatans centrala placering i staden. (Kartdata © 2021 Google maps)	17
Figur 2. Den västra delen av Påvel Snickares gränd i dag, sätt mot sydväst. (Egen bild 2021)	18
Figur 3. Illustration av hur Skulpturgatan kan komma att upplevas i Påvel Snickares gränd. (Egen illustration 2021. Skulpturer: Skalgubbar.se 2021)	25
Figur 4. Illustration av hur Påvel Snickares Gränd kan användas som fårhage i framtiden. (Egen illustration 2021)	26
Figur 5. Illustration av hur Skulpturgatan kan komma att upplevas i Påvel Snickares Gränd. (Egen illustration 2021. Skulpturer: Skalgubbar.se 2021)	28

1. Bakgrund - framtidsstudier

En central del av landskapsarkitektens arbete är att undersöka vilka behov människorna har, och arbeta fram lösningar på hur vi kan möta dessa behov (Næss 2015). Eftersom en gestaltad plats förhoppningsvis ska användas i många år framöver, är framtidsscenarier en naturlig del av denna process. Landskapsarkitekternas förmåga att föreställa sig och analysera potentiella framtidsscenarier är avgörande för att skapa goda utomhusmiljöer (Næss 2015). För att inte dessa framtidsscenarierna enbart ska vara baserade på arkitektens fantasi behöver vi verktyg som gör det möjligt att på ett strategiskt och vetenskapligt sätt arbeta med framtiden (Evans 2005). Det är inte möjligt att se in i framtiden, men det betyder inte att vi inte borde försöka att ta reda på viktiga aspekter av framtiden.

Trenderna i samhället i Sverige i dag med digitalisering och näthandel indikerar att det kommer att ske en ändring i hur vi använder stadskärnan i framtiden (Kommunal- & moderniseringsdepartementet 2020). Ungefär var tionde butik, motsvarande ungefär 5000 butiker, har försvunnit inom detaljhandeln de senaste sex åren (Svensk handel 2018). Tidigare har handeln alltid varit en viktig drivkraft för utvecklingen av städer. Handeln har varit en central del av orsaken till stadsutvecklingen, och har i många fall varit det människor använder stadskärnan till mest (Batty 2018). Genom historien, från den romerska staden som var uppbyggd kring en marknadsplats, till dagens miljonstäder där shoppinggatorna står i centrum, har handeln haft en viktig position i stadskärnan. Än i dag är stadskärnan den viktigaste arenan för handel i de flesta städer, men positionen utmanas från flera håll, bland annat från näthandel och ändring i konsumtionsvanor (Kommunal- & moderniseringsdepartementet 2020).

Staden har i århundraden varit en jämförelsevis stabil struktur, som inte har undergått större strukturella förändringar (Batty 2018). Staden har speglat samhällets utveckling, och samhället har utvecklats relativt långsamt jämfört med den utvecklingen vi ser i dag (Batty 2018). I vår samtid är detta emellertid något som håller på att ändras. Batty (2018), professor i planering vid University College London hävdar att:

“Cities are getting more complex at a faster rate than our understanding is able to keep up with, and the theories we held dear not half a century ago are no longer appropriate. Predictability have been a victim in this transition”. (s. x preface)

Batty påstår alltså att samhället i dag utvecklas så fort att vi inte kan tänka på samma sätt som innan när vi planerar städer och stadsrum. Vi kan inte längre

basera oss bara på hur nutidens stad ser ut. Batty (2018) skriver huvudsakligen om brittiska städer, men den utveckling vi ser i samhället är till stor del global. Faktorer som digital utveckling och globalisering, leder till att det finns behov för att städer ska anpassas snabbare än innan (Boverket 2020). Vi behöver nya sätt att förhålla oss till hur man kan arbeta med framtidsfrågor.

Ett sätt att arbeta med framtidsfrågor är att använda strategier som ett ramverk i arbetet med framtiden. I detta arbete undersöks användningen av strategisk framsyn och scenarioplanering. Strategisk framsyn är ett systematiskt och strukturerat sätt att försöka förutse framtida trender och problem i samhället, för att därefter utveckla potentiella lösningar (Europeiska kommissionen 2020). Det finns flera olika tekniker och strategier som används inom strategisk framsyn, bland annat scenarioplanering som används i detta arbetet. Scenarioplanering används inte för att försöka förutspå framtiden, utan för att ta fram och utforska möjliga framtidsscenarier (Europeiska kommissionen 2020). Dessa tekniker gör det möjligt att arbeta med framtidsfrågor inom landskapsarkitektur på ett strategiskt sätt som är grundat i verkligheten i dag.

1.1. Syfte

Syftet med arbetet är att undersöka hur framtidsstudier kan vara betydelsefulla i landskapsarkitekturen.

1.2. Frågeställning

Hur kan landskapsarkitekten använda scenarioplanering inom strategisk framsyn för att arbeta fram konceptuella förslag för hur vi kan ge ett område i Uppsala nya sociala funktioner i framtiden?

2. Strategisk framsyn

”Strategisk framsyn är ett verktyg för att identifiera nya trender och att diskutera dem i ett strategiskt sammanhang. Strategisk framsyn ger möjlighet att kartlägga, förstå och reagera på globala trender.” (Regeringen 2015). Verktöget används inte för att försöka förutspå framtiden, utan för att utforska möjliga framtidsscenarier (Europeiska kommissionen 2020). Enligt Europeiska kommissionen (2020) är det ett systematiskt och strukturerat sätt att försöka förutse trender och framtida problem i samhället, för att därefter utveckla potentiella lösningar. Detta görs genom att utforska vilka möjligheter och utmaningar ett scenario medför, och därefter ta fram potentiella lösningar. Strategisk framsyn tjänar bland annat som underlag vid utformningen av nya stadsplaner, och i arbeten med idé och politikutveckling (Regeringen 2015). Verktögets viktigaste funktion är att hjälpa oss som samhälle att bli bättre på att ta fram möjliga vägar mot omställning, och agera i tid för att forma den framtid vi önskar (Europeiska kommissionen 2020).

2.1. Scenarioplanering

I detta arbetet används Michael Porter, professor vid Harvard Business School, sin definition av ett scenario:

“Scenarios are an internally consistent view of what the future might turn out to be — not a forecast, but one possible future outcome” (Porter 1985 s. 63).

Scenarier är alltså systematiska framtagna framtidsbilder, baserade på erfarenhet, kunskap och föreställningsförmåga. Framtidsscenarier ska vara relevanta och realistiska utifrån de kunskaper vi har tillgängliga i dag (Börjesson 2020). Scenarioplanering bygger på att framtiden inte bara är ett förutbestämt scenario, utan snarare att det finns flera olika scenarier som kan inträffa beroende på andra faktorer i samhället. Scenarier är ett sätt att utforska olika utvecklingstrender, och undersöka problem, utmaningar och möjligheter relaterade till dessa (Börjesson 2020). Scenarioplaneringens olika aspekter kommer att diskuteras mer ingående i sjustegsprocessen i nästa stycke. Genom att analysera olika scenarier kan vi få inblick i vilka åtgärder som kommer att behövas beroende på hur framtiden utspelar sig (Börjesson 2020).

3. Metod

3.1. Sjustegsprocessen

I arbetet har en process i sju steg baserad på riktlinjer kring strategisk framsyn och scenarioplanering använts. Detta för att skapa ett systematiskt tillvägagångssätt. För att processen skulle bli bäst lämpad för landskapsarkitektur har jag kombinerat två olika processer från två olika referenser, Ogilvy (2015) och Evans (2005). Evans process valdes ut eftersom hans arbete är kopplat till kreativa professioner, och stegen därmed var konkreta och lämpliga för ett projekt inom landskapsarkitektur. I vissa delar av sjustegsprocessen har Evans steg bytts ut om Ogilvy (2015) där dessa ansågs som mer lämpliga. Genom att plocka de stegen som var mest relevanta för en process kopplat till en gestaltning, har jag skapat de sju stegen jag använder mig av i detta arbete. Jag analyserade flera olika processer från olika källor inom strategisk framsyn för att säkerställa att jag kom fram till en fullvärdig process där alla aspekter inkluderades.

I arbetet används litteratur kopplat till strategisk framsyn och scenarioplanering som teoretiskt perspektiv. Jag har använt Europeiska kommissionens (2020) definition av strategisk framsyn, och Börjessons (2020) definition av scenarioplanering som fundament genom hela arbetet. Jag har också använt mig av relevanta texter i form av översiktsplaner och statistiska rapporter. För att samla litteraturen till bakgrundsstudien har jag sökt på begrepp kopplade till strategisk framsyn i Primo och Google Scholar. Huvuddelen av litteraturen är kopplat till begreppen strategic foresight, urban redevelopment, future studies och retail apocalypse.

Under kommer de sju stegen att presenteras, samt hur stegen används i projektet.

3.1.1. Välja fokusområde

Det första steget i scenarioplaneringsprocessen är att fastställa vilket område projektet kommer att fokusera på (Ogilvy 2015). För att ta reda på vad fokusområdet är kan man ställa frågan: Vilka frågor eller beslut försöker vi utvärdera? Fokusområdet måste enligt Ogilvy (2015) vara så pass smalt att det är hanterbart, men stort nog att det finns relevant statistik eftersom denna behövs senare i processen (Ogilvy 2015). Fokusområdet sätter grunden för scenarier

senare i processen, och det är därför viktigt att vara tydlig med att definiera omfång och tidshorisont för det fall man vill fokusera på (Axson 2018).

3.1.2. Identifiera trender och relevanta faktorer

Det andra steget i scenarioplaneringsprocessen är att identifiera de mest centrala faktorerna som kan påverka fokusområdet i framtiden (Axson 2018). Detta inkluderar trender i samhället och generella drivkrafter som kan tänkas ha en inverkan i framtiden. Detta steg är relativt brett och kan omfatta väldigt många faktorer, så det är önskvärt att fokusera på de faktorer som troligen kommer att påverka fokusområdet i stor grad (Axson 2018). Aktuella trender är oftast långsiktiga och påverkar hela det sociala systemet (Brabandere & Iny 2010).

3.1.3. Ovissheter – vad vet vi inte?

Det tredje steget i processen är enligt Ogilvy (2015) att undersöka vilka centrala ovissheter som finns i relation till fokusområdet, som vi inte kan ta reda på genom att analysera statistiken kopplat till de identifierade samhällstrenderna. Informationen som ligger till grund för justeringsprocessen ska vara baserat på genuin data, men utmaningen är att det är vissa aspekter man inte har data på när man arbetar med framtidsfrågor. Annars skulle strategisk framsyn vara onödigt (Börjesson 2020). Det finns vissa faktorer vi inte kan säga något om med 100 % säkerhet, men i vissa fall har vi nog kunskap för att göra en kvalificerad värdering. De aspekter som kan förutses, bör förutses så långt det är möjligt (Ogilvy (2015)).

3.1.4. Producera scenarier

Som introducerat är scenarier systematisk framtagna framtidsbilder. Orsaken till att man skapar scenarier är enligt Brabandere och Iny (2010) att man måste förenkla vissa aspekter av samhället för att få en överblick. Trender och ovissheter i kombination hjälper oss att både förutse framtida behov och vara de första som åtgärdar dem (Brabandere & Iny 2010). De argumenterar för att förmågan att ta goda beslut i en allt mer växlande värld kräver större kreativitet än innan, och en tydligare strategisk planering.

Det finns olika meningar om hur många scenarier som behövs för att strategisk framsyn ska vara användbar för framtiden. Enligt Durance och Godnet (2010) är fyra till sex scenarier tillräckligt. De argumenterar dock också för att 12 - 18 månader är lagom tid för att arbeta med ett projekt inom strategisk framsyn, vilket inte passar inom ramarna för en kandidatuppsats. Bezold (2010) argumenterar för att tre scenarier är tillräckligt; ett sannolikt scenario, ett negativt scenario och ett osannolikt scenario med ett positivt resultat. Bezolds tre scenarier passar bättre inom ramarna för detta arbetet, och jag har därför valt att gå vidare med hans riktlinjer för tre scenarier.

3.1.5. Identifiera potentiella problem

Det femte steget i processen enligt Evans (2005) är att granska varje scenario, för att identifiera potentiella problem de olika scenarierna medför. Eftersom jag bara går vidare med ett scenario kommer jag identifiera potentiella problem som behöver åtgärdas i detta scenario. Eftersom det finns oändligt med potentiella problem knutna till ett scenario, har jag i detta arbetet valt att fokusera på sociala problem enligt Gehl (2010). Gehl (2010) fungerar i det här arbetet som en akademisk grund i de delarna som avhandlar problem och lösningar kopplade till gestaltningsidéerna, med utgångspunkt i hur Gehl menar staden ska planeras för att skapa goda stadsrum för människor. Med utgångspunkt i detta har jag formulerat fyra av de mest centrala problemområden knutna till de sociala aspekterna i scenariot. Lösningarna som presenteras i är också baserade på Uppsala kommuns (2016) vision för 2050 i den aktuella översiktsplanen.

3.1.6. Identifiera potentiella lösningar

Det sjätte steget i scenarioplaneringsprocessen är att identifiera potentiella lösningar kopplade till identifierade problem i föregående steg. Lösningarna kan till viss del baseras på vad som hade fungerat om scenariot hade utspelad sig i dag, men hänsyn måste tas till att förutsättningarna kan ändras i framtiden (Ogilvy 2015).

3.1.7. Tillämpa scenarier

Sista steget i processen är att tillämpa scenariot med identifierade problem och lösningar på fokusområdet (Ogilvy 2015). Hittills i processen har arbetet koncentrerats kring processerna för scenarioplanering. I denna del utredas sambandet mellan landskapsarkitektens gestaltningsprocess och strategisk framsyn. Även om strategisk framsyn till stor del är baserat på fakta och system, argumenterar Brabandere och Iny (2010) för att kreativitet också är ett centralt element. Att vara kreativ tillåter en att se världen annorlunda, och därmed se potentiella framtida problem innan alla andra. Kombinationen av kreativitet och ett strategiskt tillvägagångssätt är en förutsättning för att utveckla strategier för framtiden (Brabandere och Iny 2010).

Platsbesök på Påvel Snickares gränd har genomförts för att inhämta observationer från platsen. Platsbesöket genomfördes fredagen den 19:e februari 2021 omkring kl. 14.00. Syftet med platsbesöket var att undersöka hur platsen upplevs i dag, och inventera vilka funktioner gatan har. Jag tog också bilder på platsen som används som underlag i gestaltningen.

Resultatet av arbetet är redovisat dels i textform i form av den insikten som genererats i justeringsprocessen, och dels som gestaltningsidéer.

Gestaltningssidéerna har applicerats på Påvel Snickares gränd för att konkretisera arbetet, men kan också appliceras på andra platser med liknande förutsättningar. Påvel Snickares gränd var ett relevant fall att applicera scenarierna på eftersom den förebådar hur Uppsala centrum kan komma att upplevas i framtiden, om ett framtidsscenario med butiksdöd blir ett faktum. Jag har kommit fram till de olika gestaltningssidéerna genom att ta utgångspunkt i de fyra identifierade problemområdena och de fyra kategorierna med potentiella förslag i steg fem och sex i sjustegsprocessen. Scenarioplanering syftar på att skapa underlag för en adaptiv planering. Det är därför viktigt att fokusera på åtgärder som möjliggör flexibilitet. De tre gestaltningssidéerna är producerade med fokus på att skapa robusta lösningar som kan anpassas till flera scenarier för att "framtidssäkra" planeringen. Förslagen är av konceptuell karaktär, alltså inte på detaljnivå. Orsaken till varför förslagen är av konceptuell karaktär är att arbetet inte är tänkt som en realistisk profetia om hur gatan ska se ut i framtiden, utan snarare en utforskning av hur sjustegsprocessen kan användas inom landskapsarkitektur.

3.2. Avgränsning

Framtidsstudier av städer är ett brett ämne, och arbetet har därför avgränsats tematiskt och geografiskt. Tematiskt är arbetet fokuserat kring sociala aspekter, och hur man kan skapa stadsrum som gynnar dessa. Detta eftersom framtidsscenariot som arbetet baseras på, leder till en brist på sociala funktioner i stadskärnan. Sociala aspekter kan argumenteras vara det viktigaste kvaliteterna för människan i en stad (Gehl 2010). Geografiskt är arbetet begränsat till Påvel Snickares gränd, en gata i centrala Uppsala.

4. Hur kan strategisk framsyn användas inom landskapsarkitektur?

I den följande delen av arbetet kommer jag att redogöra för grundläggande strategier med riktlinjer för hur man kan använda strategisk framsyn och scenarioplanering inom landskapsarkitekturen. Strategierna kommer att appliceras på fallstudien för att arbeta fram ett scenario. Scenariot kommer sen att analyseras för att upptäcka potentiella problem och hitta möjliga lösningar. Därefter kommer ett förslag på möjliga lösningar på scenariot presenteras.

4.1. Scenarioplaneringsprocessens sju steg

För att kunna nyttiggöra strategisk framsyn som ett verktyg i ett gestaltungsprojekt, finns det en stegvis process som används. Denna process hjälper en att kartlägga och analysera aspekter relevanta för projektet. Det finns olika varianter på hur denna stegvisa process ser ut. Processerna som används i dag har lite olika tillvägagångssätt, men leder oftast i stora drag till samma resultat. Durance och Godnet (2010) hävdar att var och en av stegen i processen kan användas individuellt, men att processen blir bättre om så många som möjligt av aspekterna tas i hänsyn. De hävdar att det är sällsynt att man ser en scenarioplaneringsprocess där alla tillgängliga verktyg används.

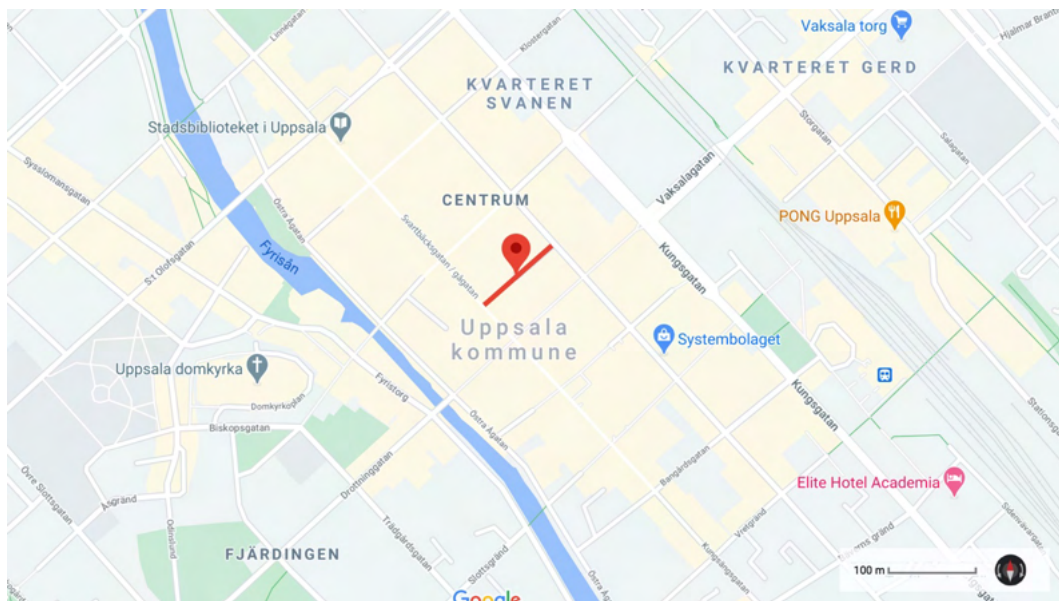
Stegen som används i detta arbete är en kombination av två processer. Sjustegsprocessen innehåller steg från Evans (2005) process, och Ogilvy (2015) process. Anledningen till att jag kombinerat två processer är för att anpassa den stegvisa processen och göra den mer användbar för landskapsarkitektur, då många av riktlinjerna kopplade till scenarioplanering inte främst är kopplade till kreativa professioner som landskapsarkitektur, utan snarare professioner inom business och företagande, som har lite andra förutsättningar.

Jag kommer att presentera vad de olika aspekterna innebär under varje steg. De sju stegen jag använder mig av i detta arbetet är: 1. Välja fokusområde, 2. Identifiera trender och drivkrafter, 3. Identifiera ovissheter, 4. Skapa scenarierna, 5. Identifiera potentiella problem, 6. Hitta potentiella lösningar på problemen, och 7. Applicera lösningar på fall. Nedan kommer de sju stegen förklaras, presenteras och appliceras på fallstudien. I steg sju kommer resultatet på gestaltningen att presenteras.

4.1.1. Välja fokusområde

Fokusområdet i detta arbete är som presenterat i introduktionen, den pågående ändringen i användningen av stadskärnan, som följd av digitalisering och näthandel. Fokusområdet i detta arbetet är geografiskt avgränsad till Uppsala centrum, med fokus på en specifik gata för att undersöka hur denna kommer att användas i framtiden. Tidshorisonten är satt till 30 år. Nedan följer en kort presentation av den utvalda platsen för kontext vidare i processen:

Påvel Snickares gränd är en centralt belägen gata i Uppsala. Gatan ligger i anslutning till gågatan (Svartbäcksgatan), Dragarbrunnsgatan och Stora torget (Se figur 1). Eftersom den ansluter till gågatan, används den inte till genomgångstrafik med bil, men den är öppen för varuleverans mot Dragarbrunnsgatan. Påvel Snickares gränd har en typisk stadskaraktär som liknar den man ser i centrala Uppsala i övrigt. Gatan har bottenvåningar med potential för butiker, men dessa används inte i dag. Tidigare fanns ingången till gallerian Rådhuset från gatan, men denna finns inte kvar i dag. Det finns till synes inga orsaker till varför gatan i dag saknar funktion. Figur 2 visar hur den sydvästra delen av Påvel Snickares gränd ser ut i dag.

Figur 1. Karta över centrala Uppsala med Påvel Snickares gränd markerad i rött. Kartan visar gatans centrala placering i staden. (Kartdata © 2021 Google maps)

Figur 2. Den västra delen av Påvel Snickares gränd i dag, sett mot sydväst. Den korsande gatan är Svartbäcksgatan / Gågatan som markerad i figur 1. (Egen bild 2021)

4.1.2. Identifiera trender och relevanta faktorer

Statistik från Svensk Handel (2018) visar att e-handeln i Sverige har haft en stark tillväxt de senaste åren som beräknas fortsätta öka. Ungefär var tionde butik, motsvarande ungefär 5000 butiker, har försvunnit inom detaljhandeln de senaste sex åren (Svensk handel 2018). Det senaste decenniet har det skett en övergång från handel med varor till köp av tjänster. Vi spenderar mer pengar på kultur, aktiviteter och underhållning, och mindre pengar på fysiska varor (Kommunal- & moderniseringsdepartementet 2020). Städer konkurrerar med varandra om att skapa utbud i verksamheter och attrahera nya invånare (Boverket 2020). Detta i kombination med faktorer som parkeringsavgifter och planbestämmelser leder till strukturella förändringar i stadskärnan. Andra relevanta trender i samhället i dag som kan vara aktuella att undersöka är till exempel bilfria stadskärnor, som är något som testas i städer som Köpenhamn och Oslo (Garfield 2017).

De mest centrala trenderna i samhället i Sverige som troligen kommer att påverka fokusområdet är alltså digitalisering och näthandel. Dessa trender indikerar att det kommer att ske en ändring i hur vi använder stadskärnorna i framtiden. Tidigare har handeln alltid varit den viktigaste funktionen i städer, men i dag visar statistik att vi använder stadskärnan mer till tjänster i form av servering, kultur, och annan service (Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2020). Dessa trender indikerar att vi kommer att behöva hitta andra användningsområden för stadskärnan till exempel inom kultur och service.

4.1.3. Ovissheter – vad vet vi inte?

Till fokusområdet har jag identifierat tre av de mest centrala ovissheterna kopplat till de identifierade samhällstrenderna, näthandel och en ändrad användning av stadskärnan, i föregående steg. De mest centrala ovissheterna är:

1. Det är inte möjligt att veta om utvecklingen kommer att fortsätta linjärt åt samma håll som i dag. Även om samhällstrenderna pekar åt att vi kommer att handla mer på nätet och mindre i fysiska butiker (Svensk handel 2018), kan vi inte säga med säkerhet att detta kommer att leda till butiksdöd i stadskärnan. Detta betyder att en planering baserat på att e-handel också måste anpassas till ett scenario där man fortsätter att handla i fysiska butiker.
2. Vi vet inte om det kommer att dyka upp nya behov vi inte är förberedda på i dag. Batty (2018) påstår alltså att samhället i dag utvecklas så fort att vi inte kan tänka på samma sätt som innan på stadsutvecklingen. Det kommer med stor sannolikhet dyka upp nya behov som kommer att behöva utrymme i stadskärnan. Exempel på behov som kan tänkas dyka upp kopplat till Påvel Snickares gränd är till exempel nya typer av transport eller varuleverans kopplat till e-handel som behöver utrymme på gatuplan. Detta betyder att planeringen måste ta hänsyn till ovissheter kopplat till oförutsedda behov i staden.
3. Vi vet inte om det kommer att dyka upp stora oförutsedda händelser, så kallade svarta svanar kopplat till handel i staden. Taleb (2008) skriver att en svart svan är en oförutsägbar händelse som kan få allvarliga konsekvenser i samhället. Ett exempel på en stor oförutsedd händelse som är relevant för fokusområdet är Covid-19 pandemin som har lett till ett behov av social distansering som inte fanns innan. Pandemin har också lett till mer e-handel, till följd av restriktioner för butiker och näringsverksamhet i stadskärnan. Detta är faktorer som är svåra att förutse och måste räknas in som en ovisshet i relation till de identifierade trenderna.

4.1.4. Producera scenarier

Steg fyra i planeringsprocessen är att producera scenarier baserat på aspekterna som har framkommit i föregående steg (Evans 2005). Jag kommer nu att presentera tre scenarier som har producerats baserat på informationen som har blivit avtäckt och presenterat i föregående steg. Scenarierna är fiktiva, baserade på de identifierade trenderna och ovissheterna. De scenarierna som presenteras här är alltså inte en realitet i dag, men kan potentiellt bli det i framtiden. Scenarierna tar utgångspunkt i de tre typer av scenarier som Bezold (2010) argumenterar för som nämnt innan. De tar alla utgångspunkt i fokusområdet, Påvel Snickares gränd:

Scenario nr. 1: Butiksdöden. Butiksdöden i Uppsala centrum är ett faktum. Staden används inte längre av människorna som bor där. Påvel Snickares gränd används inte.

Scenario nr. 2: Linjär utveckling. Uppsala och Påvel Snickares gränd utvecklas på samma sätt som vi ser i dag. Det blir färre butiker, men stadskärnan dör inte ut.

Scenario nr. 3: Miljonstaden. Uppsala växer mycket och blir en riktig storstad. Handeln blomstrar och Påvel Snickares Gränd används mer än någonsin.

I en fullvärdig scenarioplaneringsprocess hade man i de nästa stegen, steg 5 - 7, analyserat de tre potentiella scenarierna parallellt, och arbetat fram individuella lösningar för de olika scenarierna (Axson 2018). Detta är viktigt eftersom syftet med denna typ av processer är att vara förberedd på flera olika framtidsscenarier. Genom att vara förberedd på flera möjliga utfall är det större chans för att agera i tid för att forma den framtid vi önskar (Europeiska kommissionen 2020). Scenarioplanering handlar inte om att bara välja ett alternativ för framtiden, utan snarare att försöka hantera alla möjliga resultat för att utveckla en strategi som fungerar oavsett vilket scenario som faktisk kommer att utspela sig i framtiden.

För att arbetet ska passa inom ramarna för ett kandidatarbete, kommer jag dock bara att arbeta vidare med ett av scenarierna för Påvel Snickares gränd. Eftersom det är den ändrade användningen av stadskärnan, med fokus på handel som är fokus i detta arbete, kommer jag att arbeta vidare med scenario nr. 1 Butiksdöden.

4.1.5. Identifiera potentiella problemområden

Enligt Gehl (2010) är det en generell önskan i det 21:a århundradet att skapa levande, trygga, och socialt hållbara städer. Den levande staden signalerar vänlighet, gästfrihet och sociala möjligheter (Gehl 2010). Scenariot med butiksdöd kommer potentiellt att leda till minskad användning av staden, eftersom handel i dag är den mest använda funktionen i staden. Det kommer därför att behövas åtgärder för att skapa funktioner som bidrar till en levande stad. Den första frågan som ställs utifrån det identifierade problemet i scenariot är därför: Vilka funktioner kan man ge gatan för att människor ska använda den och bidra till en levande stad?

Gehl (2010) hävdar att aktiviteterna i en stad kan placeras på en skala efter graden av nödvändighet. I den ena änden av skalan finns nödvändiga aktiviteter som att handla eller gå till arbetet, och i den andra änden finns fria aktiviteter som styrs av fri vilja, som att promenera eller uppleva stadslivet. Gehl (2010) argumenterar för att trevliga stadsmiljöer är en förutsättning för valfria aktiviteter. I det valda scenariot kommer det att finnas färre nödvändiga aktiviteter som lockar människor till staden, vilket är negativt eftersom en död stad oftast inte är en trevlig stad (Gehl 2010). Den andra frågan kopplade till det identifierade problemet i scenariot är därför: Hur ska man locka människor till staden för att ta del av frivilliga aktiviteter?

En viktig kvalitet för stadsrum är att alla grupper i samhället oavsett ålder, inkomst, funktionsvariation, eller etnisk bakgrund kan mötas i stadens offentliga rum. Inkluderande stadsrum har möjligheten att styrka den sociala hållbarheten i en stad (Gehl 2010). I scenariot med butiksdöd finns det potential att tillföra helt nya funktioner, som inte är beroende av att spendera pengar, något stadskärnan till stor del är centrerad kring i dag. Detta kan leda till att flera kan bli inkluderade i stadens aktiviteter. Den tredje frågan kopplad till detta problemet är därför: Hur kan man inkludera så många grupper i samhället som möjligt?

En av de kanske största riskerna med att arbeta med framtiden är att man kan förutse felaktiga saker, och därmed planera fel. Ett exempel på detta är citysaneringen i Stockholm under 50-, 60 och 70-talen, där önskan om modernisering ledde till en enorm demolering av Stockholms historiska bebyggelse (Sveriges radio 2012). Stadskärnan i Uppsala är av riksintresse för kulturmiljövård, vilket enligt Uppsala kommun (2016) medför ett stort gemensamt ansvar att bevara, utveckla och levandegöra den för framtiden. Den fjärde och sista frågan som formulerats utifrån det identifierade problemet i scenariot blir därför: Hur kan man gestalta något som inte står i vägen om utvecklingen i samhället blir annorlunda än vad trenderna pekar på i dag?

4.1.6. Identifiera potentiella lösningar

Lösningarna som presenteras i detta steg är baserade på Uppsala kommuns (2016) vision för 2050 och Gehls (2010) faktorer för socialt hållbara stadsrum. Gehl används eftersom uppsatsen är avgränsat till sociala aspekter av hållbarhet. Så som angivits inledningsvis fokuseras förslagen kring sociala funktioner, eftersom framtidsscenarioet med butiksdöd leder till en brist på sociala funktioner i stadskärnan. Lösningarna är indelade efter de problemfrågor som identifierades i steg 5.

Vilka funktioner kan man ge gatan för att människor ska använda den och bidra till en levande och trygg stad?

Enligt Gehl (2010) är närvaron av andra människor är en förutsättning för att skapa levande stadsrum. Han hävdar att mänsklig aktivitet ger en positiv spiral där en aktivitet leder till att flera andra aktiviteter spontant uppstår. "Nothing makes a more poignant statement about the functional and emotional qualities of life and activity in the common space of the city than the opposite: the lifeless city" (Gehl 2010 s. 63). En lösning kan därför vara att skapa en aktivitet som lockar människor, och som vidare fungerar som en språngbräda för att stimulera stadsliv, som kan bidra till en levande och trygg stad.

I översiktsplanen diskuterar kommunen hur Uppsala ska fungera och användas år 2050, och hur man ska komma dit genom planering. Uppsala kommun (2016) skriver att år 2050 kommer Uppsala ha en alltmer central ställning i huvudstadsregionen, samt att staden har levande stadsmiljöer som rymmer stadsliv och målpunkter. Det finns alltså en önskan redan i dag från kommunen att

skapa levande stadsmiljöer som rymmer stadsliv. Ut från dessa förutsättningarna har jag tagit fram potentiella lösningar. Dessa lösningar på problemställningen om funktioner kan därför vara att:

- Främja aktiviteter som kan fungera som en språngbräda för andra aktiviteter
- Skapa funktioner som lockar människor
- Ge gatan ett tydligt användningsområde som passar in med Uppsalas vision om ett levande stadsmiljö med stadsliv och målpunkter

Hur kan man locka människor till staden för att ta del av frivilliga aktiviteter?

Som nämnts innan skiljer Gehl (2010) mellan nödvändiga aktiviteter och frivilliga aktiviteter i stadsrummen. Han hävdar att huvuddelen av de mest populära funktionerna i en stad är de frivilliga aktiviteterna, och att dessa har god stadskvalitet som förutsättning. Gehl (2010) hävdar att när kvaliteten på stadsrummen ökar, kommer de frivilliga aktiviteterna ha möjlighet att utvecklas. Uppsala kommun (2013) skriver att en kontinental livsstil håller på att utvecklas i Uppsala, och stadslivet existerar alltmer utomhus, i stadsnära parker, på gator och torg (Uppsalas stadsmiljö 2013). Det kan tänkas att de frivilliga aktiviteterna som en mer kontinental livsstil för med sig rymmer en mängd sociala kontakter. Från att kolla på förbipasserande på håll och på det sättet ta del av stadslivet, till barnens lek eller ungdomar som använder staden som sin arena (Gehl 2010). Mina förslag på potentiella lösningar på problemställningen om frivilliga aktiviteter kan därför vara att:

- Säkerställa en hög kvalitet på stadsrummen
- Ge platsen en funktion i korsningen mellan frivilligt och användbart för att ge människor en anledning att ta sig dit
- Tillrättalägga för stadsliv som existerar alltmer utomhus

Hur kan man inkludera så många samhällsgrupper som möjligt?

Uppsala kommun (2016) skriver att det i framtiden ska fokuseras på att stadsmiljöerna ska vara tillgängliga, inkluderande och trygga för alla under hela dygnet. En analys genomförd av statistiska centralbyrån (2019) visar att nästan 300 000 personer beräknas vara socialt isolerade i Sverige. Ensammast är de äldre. Undersökningar har visat att avsaknad av sociala kontakter medför ökad risk för dålig hälsa (SCB 2019).

Enligt Boverket (2015) är utomhusmiljöer som stadsrummen viktiga platser för barns lek och upptäckande. Friytorna har under en längre tid minskat i takt med att städernas tillväxt och gjort att utrymmet för lek i utomhusmiljöer begränsas. Boverket hävdar att det är en stor utmaning att utveckla och avsätta lämpliga och tillräckligt stora ytor där barn kan leka (Boverket 2015).

Mina potentiella lösningar på problemställningen om inkludering kan därför vara att:

- Skapa möjligheter för sociala interaktioner i stadsrummen för att hindra social isolering
- Ge gatan en funktion som kan användas av alla åldersgrupper
- Stimulera till barns aktiviteter
- Säkerställa att alla har tillgång till stadsrummen

Hur kan man gestalta något som inte står i vägen för andra funktioner om utvecklingen blir annorlunda?

Uppsala kommun (2016) hävdar att fokus i översiktsplanen ligger på att ta höjd för förändrade förutsättningar i omvärlden, och att planen hanterar det osäkra framtidsperspektivet genom att skapa en ram för den fysiska utvecklingen. Kommunen skriver i sin översiktsplan att planeringen ska utgå från stadsrummets befintliga kvaliteter för att bevara och utveckla platsens potential och befintliga värden. Uppsala kommun skriver att:

“Alla förändringar får konsekvenser – vissa omedelbart och andra på lång sikt. När vi löser ett problem på kort sikt ska vi också se till att det bidrar till en långsiktig lösning. Därför är det viktigt att höja blicken och se varje förändring i ett större sammanhang” (Uppsala kommun 2016 s. 37).

Lösningar på problemställningen om en annorlunda utveckling kan därför enligt mig vara att:

- Gestalta förslag som kan anpassas i takt med utvecklingen
- Inte ta bort befintliga kvaliteter
- Skapa långsiktiga lösningar som kan användas även om butiksdöd inte blir ett faktum
- Skapa något som kan användas redan i dag, och tillföra positiva egenskaper till Påvel Snickares gränd

4.1.7. Tillämpa scenarier

Genom informationen som har framkommit i sjustegsprocessen har jag kommit fram till tre olika förslag på vad man potentiellt kan använda Påvel Snickares gränd till om 30 år, år 2050. Förslagen utgår ifrån de fyra identifierade problemområdena och de fyra kategorierna med potentiella lösningar, och ger konkreta förslag som svarar på dessa. Förslagen är inte direkt kopplade till bara ett av problemområdena och dess potentiella lösningar, utan varje förslag använder en kombination av flera av dessa. Jag förklarar vilka problem varje förslag svarar på, och vilka lösningar som används i varje förslag under rubrikerna till de olika gestaltningsidéerna.

Som nämnt i introduktionen är gestaltningsidéerna av konceptuell karaktär, alltså inte på detaljnivå. Jag går därför inte så mycket in på utformningen av förslagen i texten, men fokuserar snarare på de viktigaste funktionerna i förslaget. Det är inte säkert att förslagen är realistiska och genomförbara som lagar och regler ser ut idag, utan förslagen är snarare en experimentell utforskning av hur man kan tänka på framtiden av gatan utifrån de identifierade problem och lösningarna i sjustegsprocessen. Det är funktionen och platsens användningsområde som är i fokus. Eftersom det finns många möjliga lösningar på ett så brett scenario som butiksdöd faktisk är, finns det naturligtvis också andra möjliga lösningar som inte diskuteras här.

De tre förslagen, Skulpturgatan, Fårgatan och Picknickgatan, svarar på frågeställningen om vad man ska använda stadskärnan till i framtiden om butiksdöden i Uppsala centrum blir ett faktum. Om butiksdöden i Uppsala centrum blir ett faktum har jag kommit fram till att man kan använda Påvel Snickares Gränd till dessa funktionerna:

Skulpturgatan

Det första förslaget bygger på lösningen att ge gatan ett tydligt användningsområde som passar in med Uppsalas vision om en levande stadsmiljö. Förslaget Skulpturgatan (som illustrerat i figur 3) tar utgångspunkt i Gehls (2010) argument om att fokusera på frivilliga aktiviteter i stadskärnan. Förslaget fokuserar på att höja kvaliteten på stadsrummet för att främja en ökad aktivitetsnivå, och som återigen kommer att leda till en ökning i sociala aktiviteter. Gehl (2010) diskuterar att särskilt de sociala och kulturella möjligheterna samt attraktioner bidrar till en levande stad. Förslaget främjar sociala interaktioner genom att skapa en mötesplats i staden. Trenderna i samhället pekar på att vi fokuserar mer på kultur och service när vi besöker stadskärnan i dag (Svensk handel 2018). Detta är något förslaget tar hänsyn till i sin utformning, då skulpturgatan kommer att bli en kulturell funktion i staden.

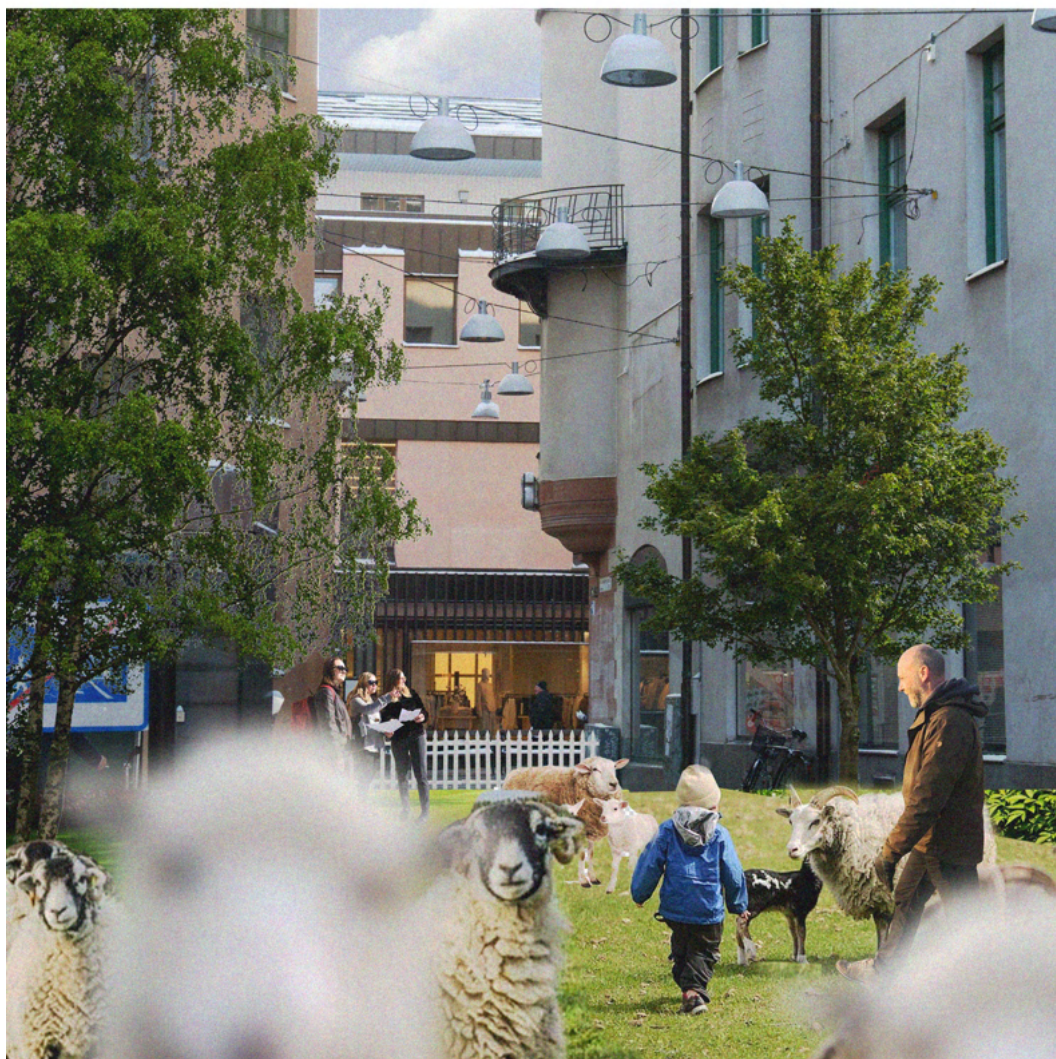

Figur 3. Illustration av hur Skulpturgatan kan komma att upplevas i Pål Snickares gränd. (Egen illustration 2021. Skulpturer: Skalgubbar.se 2021)

Skulpturgatan utnyttjar de befintliga kvaliteterna på platsen, och använder dessa som ramar för en skulpturpark. Tanken är att skulpturerna ska kunna användas och röras vid. Platsen ska kunna användas både av barn som leker och människor som vill ta en paus i staden. Skulpturgatan ger hela befolkningen i Uppsala tillgång till konst av hög kvalitet, helt gratis. Förslaget är en långvarig lösning som kan användas även om butiksdöd inte blir ett faktum. Skulpturgatan är en flexibel lösning som kan anpassas för att inkludera flera gator i stadskärnan vid behov. Förslaget passar in i Uppsala kommuns (2016) vision om att Uppsala år 2050 ska ha en alltmer central ställning i huvudstadsregionen, genom att skapa en funktion som potentiellt kan locka folk, och i kombination med annan kultur konkurrera med kulturutbudet i Stockholm.

Fårgatan

Fårgatan, som illustreras i figur 4, använder utrymmet i gatan för att skapa en helt ny funktion i staden. Förslaget bygger på problemställningen om vilka funktioner man kan ge gatan för att människor ska använda den. Det finns naturligtvis många andra funktioner som potentiellt hade kunnat uppfylla denna funktion. Det är emellertid bevisat att djur har en positiv effekt på människan. Forskning inom ämnet indikerar att djurens effekt på samhället är värdefull då de främjar individen och samhället fysiologiskt, psykologiskt och ekonomiskt (Löthgren, 2005).

Figur 4. Illustration av hur Påvel Snickares Gränd kan användas som fårhage i framtiden. (Egen illustration 2021)

Förslaget bidrar till en trygg och levande stad genom att skapa en aktivitet som potentiellt kan ge en positiv spiral av med flera aktiviteter så som Gehl (2010) argumenterar för. Genom att tillföra ett levande element i stadskärnan som finns kvar hela dygnet kan man stimulera till ett levande stadsliv. Förslaget uppfyller Uppsala kommuns (2016) visioner om att ha stadsmiljöer som rymmer målpunkter, och kan därför bidra till kommunens visioner för staden i framtiden.

Gatan har ett tydligt användningsområde, främjar egna aktiviteter och kan potentiellt locka människor till Påvel Snickares gränd, vilket är lösningar som har blivit identifierade genom sjustegsprocessen. Förslaget inkluderar alla samhällets grupper genom att skapa en aktivitet i staden som är tillgänglig för alla, kan användas av alla åldersgrupper, och stimulerar barns aktiviteter. Detta är viktiga aspekter för en levande stad enligt Gehl (2010).

En utmaning med förslaget är att det i Uppsala i dag krävs tillstånd från miljö- och hälsoskyddsnämnden för att hålla får och andra djur som inte är sällskapsdjur (Uppsala kommun 2018). Kommunen (2018) lägger vikt på att djurhållningen ska ske på ett sådant sätt som inte kan störa grannarna eller påverka personers hälsa eller miljö på negativt sätt (Uppsala kommun 2018). Eftersom förslaget är av konceptuell karaktär är inte detta något som fokuseras på i detta arbetet. Att ha får i staden kräver självklart mer utredning för att säkerställa de praktiska utmaningarna kring förslaget. Praktiska aspekter som vem som ska ta hand om fåren, och om fåren kommer att trivas är självklart viktigt att utreda, men eftersom syftet med detta arbetet är att arbeta med strategisk framsyn och inte urbant jordbruk, är det inte något jag kommer att utforska närmare här.

Fårgatan använder de potentiella lösningarna på problem 4 i steg 6, genom att inte stå i vägen om samhället utvecklas i en annan riktning än vad scenariot visar, och förstör inte befintliga kvaliteter. Även om det kommer att krävas en liten ändring om man vill använda gatan till dagens funktioner i framtiden, är gatans befintliga kvaliteter bevarade så som Uppsala kommun (2016) förespråkar. Förslaget kan anpassas i takt med utvecklingen, och användas redan i dag för att tillföra positiva egenskaper till Påvel Snickares gränd.

Picknickgatan

Det sista förslaget, Picknickgatan är baserat på Uppsala kommuns (2013) uttalande om att en kontinental livsstil håller på att utvecklas i Uppsala. Picknickgatan (se figur 5) baserar sig på trenderna om att klimatet potentiellt kommer att bli varmare, och att stadslivet kommer att ske allt mer utomhus i parker, på gator och torg (Uppsala kommun 2013). Tanken är att gatan ska fungera som en uteservering som inte är kopplad till ett serveringsställe, men som snarare kan användas till vad man själv önskar. Gatan har fått ett tydligt användningsområde och främjar aktiviteter som kan fungera som språngbräda för andra aktiviteter. Förslaget ger människorna i staden ett alternativ till att behöva sätta sig på en restaurang eller ett café när man behöver en paus i staden.

Figur 5. Illustration av hur Skulpturgatan kan komma att upplevas i Påvel Snickares Gränd. (Egen illustration 2021. Skulpturer: Skalgubbar.se 2021)

I likhet med de andra förslagen har resultaten av de föregående stegen analyserats för att komma fram till förslaget. Picknickgatan fokuserar huvudsakligen på problem två som var att undersöka hur man kan locka människor till staden för att ta del av frivilliga aktiviteter. Förslaget fokuserar på sociala interaktioner mellan människor, och skapar en plats för sociala kontakter för att bidra att förhindra social isolering. Förslaget har goda förutsättningar för att vara tillgänglighetsanpassad så att gatan kan användas av såväl unga som gamla, som människor med rörelsehinder. Förslaget svarar på problem nummer tre genom att tillföra en funktion som ligger i korsningen mellan användbart och frivilligt. Den säkerställer en hög kvalitet på stadsrummen, och även om det troligtvis kommer att användas mest på sommaren kan förslaget också anpassas till vinteraktiviteter, till exempel genom att placera ut grillplatser. Förslaget åtgärdar problem nummer fyra, som var hur kan man gestalta något som inte står i vägen om utvecklingen i samhället blir annorlunda än vad trenderna pekar på i dag, genom att inte ta bort befintliga kvaliteter och skapa långsiktiga lösningar som kan användas även om

butiksdöd inte blir ett faktum. Picknickgatan är kanske den mest flexibla lösningen av de tre som presenteras här. Förslaget kan appliceras på gatan redan i dag, och tillföra positiva kvaliteter till stadskärnan och Påvel Snickares gränd.

4.1.8. Avslutande ord kring sjustegsprocessen

I detta kapitel har jag alltså presenterat en sjustegsprocess för strategisk framsyn, parallellt med att jag har försökt använda denna stegvisa process till att skapa olika gestaltungsförslag, för att exemplifiera hur denna process kan användas inom landskapsarkitektur. De gestaltungsidéer som presenteras ovan är ett resultat av denna process, och tar grund i den information som de olika stegen har lett till. Evans (2005) argumenterar för att denna typ av processer i grunden är något formgivare redan använder i sitt arbete, men att det ofta inte finns en tydlig strategi kring processerna. Ofta har man en generell uppfattning om nuvarande och potentiella trender i samhället, utan att man har riktlinjer för hur man kan använda dessa i gestaltungsarbeten (Evans 2005). Genom att använda sjustegsprocessen kan man få en tydlig överblick över relevanta samhällstrender, som butiksdöd i detta fallet. Evans menar att formgivarnas förmåga att tillhandahålla lösningar på potentiella och framtida problem visar på korrelationen mellan strategisk framsyn och gestaltungsprocessen (Evans 2005), vilket också nämns i samband med gestaltungsidéerna.

Den franska filosofen Gaston Berger hävdar att om samtida händelser återspeglar beslut som tagits förut, kommer framtida händelser bli resultat av nutidens beslut (Graham et al. 2014). Detta innebär att landskapsarkitekten har en viktig roll, inte bara i att försöka förutse framtiden, men också i att våra beslut kan ha en direkt inverkan på hur framtiden blir. Genom att ge Påvel Snickares Gränd en tydlig funktion i staden i dag, kan denna vara med och påverka hur Uppsalas stadskärna kan bli i framtiden. Om beslut vi tar idag kommer att forma framtiden, är det avgörande att vi tar goda beslut, baserat på systematisk kunskap, och inte utesluter potentiellt viktiga scenarier (Graham et al. 2014).

Jag kommer nu att diskutera scenarioplanering i ett bredare sammanhang kopplat till landskapsarkitektur för att sätta resultaten i arbetet i en bredare kontext.

5. Diskussion – Är strategisk framsyn ett bra verktyg för landskapsarkitektur?

I denna avslutande diskussion kommer jag att diskutera om strategisk framsyn är ett lämpligt verktyg för landskapsarkitektur. Jag kommer också att återvända till frågeställningen och diskutera resultatet av arbetet.

Jag vill poängtera att det egentligen inte är att förutsäga framtiden i sig som är syftet i arbetet med strategisk framsyn. Utifrån arbetet med sjustegsprocessen och de resultat som har framkommit i arbetet vill jag hävda att scenarioplaneringsprocessens huvudsyfte är att främja en vidgad syn på framtiden och vilka behov som potentiellt kan uppstå. Processen har varit användbar för att arbeta fram gestaltningsidéerna och har avtäckt aspekter som troligen inte hade dykt upp i en traditionell gestaltningsprocess som de sociala problem som Gehls diskuterar. Processen har också gett utrymme till reflektion kring egen gestaltningsprocess, och har belyst aspekter som fokusområdets ovissheter, som man i vanliga fall troligen inte hade reflekterat så mycket över.

Resultaten av detta arbetet pekar mot att scenarioplanering kan vara ett värdefullt verktyg som en del av ett gestaltningsarbete inom landskapsarkitektur. Sjustegsprocessen har erbjudit analysverktyg som har gjort det möjligt att identifiera relevanta samhällstrender. Även om processen inte har identifierat alla aspekter av fokusområdet, har det gett ett verktyg för att arbeta med projektet, och avtäckt viktiga sociala aspekter som har blivit inkorporerade i gestaltningsidéerna. Scenarioplaneringsprocessen har gett arbetet en ram som har gjort det möjligt att på ett strukturerat sätt arbeta med framtidsfrågor. I ett samhälle med ständig utveckling av nya problem, är det viktigt att försöka ligga ett steg före för att kunna reagera på oförutsedda händelser genom förebyggande planering, vilket jag vill hävda att strategisk framsyn ger utrymme för.

För att få ett mer nyanserat och allmänt användbart resultat, finns det vissa delar av arbetet som kunde ha förändrats. Eftersom projektets ramar begränsar arbetets omfång, finns det aspekter som kunde ha blivit ännu tydligare beskrivit i arbetet. Ett exempel på detta är de identifierade ovissheterna. Dessa kunna med fördel blivit ännu tydligare inkorporerat i resultatet för att koppla ihop processen med resultatet. Att beskriva i större detalj hur informationen från de olika stegen har lett till gestaltningen, hade troligen gett en tydligare bild över hur processen har bidragit till resultatet. För att inte vissa aspekter av processen ska uppfattas som godtyckliga kunde mer information om hur jag har gått tillväga för att välja ut vilken information som presenteras i arbetet specificerats tydligare. I framtida och

mer omfattande projekt kunde man med fördel ha inkorporerat ytterligare aspekter som flera scenarier och flera samhällstrender. Detta hade gett uppsatsen ett större underlag att dra slutsatser från och gett projektet ett bredare användningsområde.

En intressant aspekt som dök upp under inläsningen av litteraturen var ett argument av Michael Batty. Han hävdar att “future cities can’t be predicted, but they can be invented” (Batty 2018 s. 150). Jag tycker detta är en viktig aspekt att reflektera över i diskussionen kring framtidsstudier eftersom det potentiellt kan ha en stor inverkan. Denna aspekt är också tydlig kopplat till ovissheterna kring de identifierade samhällstrenderna, i steg sex. Om framtida städer skapas och inte bara uppstår, är det extra viktigt att landskapsarkitekten har verktyg som tillåter att göra väl grundade beslut baserade på verkligheten. Städers framtid kommer troligen att utvecklas i den riktningen vi planerar för, och det är därför viktigt att skapa gestaltningsidéer som leder till positiva förändringar.

Utifrån scenarioplaneringsprocessen som jag har undersökt i detta arbete, vill jag hävda att strategisk framsyn är ett användbart och lämpligt verktyg för landskapsarkitektur. Jag vill påstå att det är viktigt att arbeta med framtidsfrågor för att vara i stånd till att utforma god landskapsarkitektur. Detta eftersom en gestaltning förhoppningsvis ska användas i många år framöver, och samhället konstant utvecklas. Att inte fokusera på framtiden är varken hållbart eller etisk rättvist för framtida generationer. Jag vill dock också påstå att det är viktigt att dessa framtidsförutsägelser inte enbart är baserade på arkitektens fantasi. Därför menar jag att strategisk framsyn och särskilt scenarioplanering är ett lämpligt verktyg. Strategisk framsyn är ett systematiskt och strukturerat verktyg för att identifiera och analysera riktiga trender och problem i samhället. De analyser som genomförs i samband med denna process ger goda förutsättningar för att upptäcka aspekter som är väsentliga i ett projekt.

När det är sagt vill jag också tillägga att även om gestaltning ska baseras på analyser och strategier som strategisk framsyn så långt det går, kommer det aldrig vara möjligt att basera sig fullt ut på strategiska verktyg i en gestaltningsprocess. Design handlar också om inspiration, egen insikt, personlig upptäckt och innovation. Design tar användning av så många fler verktyg än bara de strategiska, och man kommer troligen aldrig få en helt objektiv process, vilket inte heller är målet. När det är sagt menar jag att en strategisk process med tydliga riktlinjer kan bidra till att ta beslut baserade på fakta, snarare än personliga åsikter. En process baserat på samhällskunskap har också större chans för att inkludera utsatta grupper i samhället, som människor med olika funktionsvariationer. Detta kan potentiellt leda till ett samhälle där etiska problem knutna till staden och dess invånare, som en orättvis fördelning av utrymme och överdriven resursanvändning, inkorporeras i landskapsarkitekturen.

Det finns självklart också risker i att försöka planera för framtiden. Dessa risker är viktiga att vara uppmärksamma på när man arbetar med strategisk framsyn. Ett exempel på detta är citysaneringen i Stockholm under 50-, 60- och 70-talen, där önskan om modernisering ledde till en enorm demolering av Stockholms historiska bebyggelse. Den bakomliggande orsaken till citysaneringen var till stor

del att trenderna i samhället på den tiden pekade mot att det skulle behövas mer utrymme för bilen i staden i framtiden. De flesta är i dag eniga om att citysaneringen inte blev så bra, och inte vill att liknande misstag ska ske igen. Jag vill dock argumentera för att denna typ av felaktiga förutsägelser är något som tas hänsyn till i scenarioplanering, genom att undersöka flera scenarier parallellt. Genom att inte lägga alla äggen i samma korg kan man undvika att sådana misstag uppstår. Andra sätt att undvika detta, som nämnt i resultatdelen är att inte förstöra befintliga kvaliteter, bara genomföra förslag som leder till positiva förändringar, och sätta sociala funktioner i fokus.

6. Slutsatser

Genom detta arbetet hoppas jag ha fått visa vilka potential strategisk framsyn och scenarioplanering har som verktyg inom landskapsarkitekturen. Det kanske tydligaste resultatet som framkom genom detta arbete var att man genom ett strategiskt tillvägagångssätt kan upptäcka faktorer som man möjligtvis inte hade upptäckt i en standard gestaltningsprocess där nutiden är huvudfokus. Genom att analysera samhällstrender och identifiera problem och lösningar, har nya perspektiv dykt upp som jag tror kan leda till mer framtidsinriktade resultat i gestaltningsprocessen. Även om processen hade kunnat utvecklas ytterligare, och inte nödvändigtvis är perfekt anpassad till ett gestaltningsprojekt inom landskapsarkitektur har processen gett rum för utforskning och nya perspektiv.

Sjustegsprocessen som jag har använt i detta arbete skulle kunna användas i flera gestaltningsprocesser i framtiden, då de olika stegen är tänkta att anpassas till det projekt man arbetar med. En begränsning i denna studien har varit att tidsramarna som bara gav utrymme för att utforska ett av de tre identifierade möjliga scenarierna. I framtida studier behöver tidsramarna utvidgas för att ge möjlighet till ett fullvärdigt resultat som tar hänsyn till alla aspekter i scenariot.

Referenser

- Axson, D. A. J. (2018) *Scenario planning: Applying a six-step process to your organization*. <https://www.cpacanada.ca/-/media/site/operational/rg-research-guidance-and-support/docs/mags/01677-rg-scenario-planning-guideline-may-2018.pdf> [2021-02-10]
- Batty, M. (2018) *Inventing future cities*. Cambridge Massachusetts: MIT Press.
- Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*, uppl. 1. Karlskrona: Boverket.
<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/gor-plats-for-barn-och-unga-bokversion.pdf> [2021-03-22]
- Boverket (2020) *Arkitekturen som kraftfullt verktyg för att möta aktuella samhällsutmaningar*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/argument-nyttor/samhallsutmaningar/> [2021-01-20]
- Börjesson, M. (2020) *Scenarioplanering*.
<https://www.futuramb.se/aktiviteter/scenarioplanering/> [2021-02-09]
- Bezold, C. (2010) Lessons from using scenarios for strategic foresight. *Technological Forecasting and Social Change*. 77(9), s. 1513-1518.
<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2010.06.012>
- Brabandere, L. & Iny, A. (2010) Scenarios and creativity: Thinking in new boxes. *Technological Forecasting and Social Change*. 77(9), s. 1506-1512.
<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2010.07.003>
- Durance, P. & Godet, M.(2010) Scenario building: Uses and abuses. *Technological Forecasting and Social Change*. 77(9), 1488-1492.
<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2010.06.007>
- Evans, M. (2005). I-SPY: Utilising forecasting and scenario planning for design futures. *6th International Conference of the European Academy of Design, Bremen, Germany*. Conference paper: DOI: [10.13140/RG.2.1.4800.9763](https://doi.org/10.13140/RG.2.1.4800.9763)
- Europeiska kommissionen (2020). *Strategisk framsyn*.
https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/strategic-foresight_sv [2021-02-09]
- Garfield, L. (2017) *12 major cities that are starting to go car-free*
<https://www.businessinsider.com/cities-going-car-free-2017-2?r=US&IR=T> [2021-03-09]
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Washington: Island press.

- Graham, G. & Greenhill, A. & Callaghan, V. (2014) Technological Forecasting and Social Change Special Section: Creative prototyping. *Technological Forecasting and Social Change*. 84, s. 1-4.
<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2013.11.007>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2020) *Omsetningsutvikling i varehandel og tjenesteyting i et utvalg norske byer for perioden 2008-2018. Oppdatert versjon med tall for 2018.*
https://www.regjeringen.no/contentassets/b6e5521218e8498d8f06a5f3fa19a2e6/vistaanalyse_rapp2020_15_omsetningsutvikling_varehandelmm.pdf [2021-01-22]
- Löthgren, E. (2005). *Manimalisrapporten 2005*. [5. uppl.] Stockholm: Manimalis.
<http://www.manimalis.se/uploads/manimalisrapporten-2005-2.pdf> [2021-03-10]
- Næss, P.(2015) Critical Realism, Urban Planning and Urban Research, *European Planning Studies*. 23(6), s. 1228-1244.
<https://doi.org/10.1080/09654313.2014.994091>
- Ogilvy, J. (2015) *Scenarioplaning and strategic forecasting*.
<https://www.forbes.com/sites/stratfor/2015/01/08/scenario-planning-and-strategic-forecasting/?sh=6af859eb411a> [2021-02-17]
- Porter, M. E. (1985). *Competitive advantage*. New York: Free Press.
- Regeringen (2015) *Strategisk framsyn*. <https://www.regeringen.se/sveriges-regering/statsradsberedningen/uppdrag-framtid/strategisk-framsyn/> [2021-02-09]
- Skalgubbar.se (2021) Skalgubbar. www.skalgubbar.se [2021-02-25]
- Svensk handel (2018) *Det stora detaljhandelsskiftet*.
https://www.svenskhandel.se/globalassets/dokument/aktuellt-och-opinion/pressmeddelande/rapport_det-stora-detaljhandelsskiftet_2018-digital-version.pdf [2021-01-22]
- Taleb, N. N. (2008). *The black swan*. 1. upplagan. London: Penguin books ltd.
- Uppsala kommun (2013) *Riktlinjer för Uppsalas stadsmiljö*.
<https://www.uppsala.se/contentassets/31fa6d53d5b14386a893f679e59515cb/uppsalas-stadsmiljo-riktlinjer-20140303.pdf> [2021-02-01]
- Uppsala kommun (2016) *Översiktsplan 2016 för Uppsala kommun. Del A Huvudhandling*.
<https://www.uppsala.se/contentassets/7d682210066f491ba5236651b03f253e/op-2016-del-a.pdf> [2021-02-05]
- Uppsala kommun (2018) *Tillstånd för djurhållning*.
<https://www.uppsala.se/bygga-och-bo/fastighetsagare/tillstand-for-djurhallning/> [2021-03-01]